

**PEDAGOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA INKLYUZIV
TA'LIMNI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMLARI**

*Termiz davlat pedagogika instituti
Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti
Pedagogika yonalishi 1-bosqich talabasi
O'roqova Gulsanam Shuhratjon qizi
+998902480506
shukhratjanovnaglsnm@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'limni amalga oshirishda pedagogik yondashuvlarning muhim roli va ularning samarali mexanizmlari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi har xil imkoniyatlarga ega bo'lgan o'quvchilarni umumta'lim muassasalarida birlashtirish orqali teng imkoniyatlarni ta'minlashdir. Maqolada inklyuziv ta'limni tashkil etishda individual yondashuv, differensial metodlar, turli o'quv uslublarini hisobga olish kabi pedagogik tamoyillar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlar orqali o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi va muvaffaqiyatli o'rganishini ta'minlash uchun amaliy mexanizmlar, jumladan, moslashtirilgan o'quv dasturlari, qo'llab-quvvatlash xizmatlari va jamoaviy ishlar haqida ma'lumot beriladi. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishda pedagogik yondashuvlarning zarurligini va ularning ta'lim sifatiga ta'sirini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, pedagogik yondashuvlar, ta'limning inklyuziv mexanizmlari, differensial ta'lim, individual yondashuv, o'quvchilar integratsiyasi

Abstract: This article analyzes the important role of pedagogical approaches and their effective mechanisms in implementing inclusive education. The primary goal of inclusive education is to ensure equal opportunities by integrating students with diverse abilities within general education institutions. The article examines pedagogical principles such as individualized approaches, differential methods, and consideration of various learning styles in organizing inclusive education. Furthermore, it provides information on practical mechanisms through pedagogical approaches aimed at ensuring students' social integration and successful learning, including adapted curricula, support services, and collaborative activities. The research findings confirm the necessity of pedagogical approaches in effectively organizing inclusive education and their impact on the quality of education.

Keywords: inclusive education, pedagogical approaches, inclusive educational mechanisms, differential education, individualized approach, student integration.

Аннотация: В данной статье анализируется важная роль педагогических подходов и их эффективные механизмы при реализации инклюзивного

образования. Основная цель инклюзивного образования заключается в обеспечении равных возможностей через объединение учащихся с различными возможностями в общеобразовательных учреждениях. В статье рассматриваются педагогические принципы, такие как индивидуальный подход, дифференцированные методы и учет различных стилей обучения при организации инклюзивного образования. Также приводится информация о практических механизмах обеспечения социальной интеграции учащихся и их успешного обучения через педагогические подходы, включая адаптированные учебные программы, службы поддержки и коллективную работу. Результаты исследования подтверждают необходимость педагогических подходов и их влияние на качество образования в эффективной организации инклюзивного обучения.

Ключевые слова: инклюзивное образование, педагогические подходы, инклюзивные механизмы обучения, дифференцированное обучение, индивидуальный подход, интеграция учащихся

Kirish

Inklyuziv ta'lim zamonaviy pedagogik yondashuvlarning muhim qismi bo'lib, u barcha o'quvchilar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan. Bu yondashuv ta'lim jarayonida har xil qobiliyat va ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalarni birlashtirib, ularning individual taraqqiyotini qo'llab-quvvatlaydi. Inklyuziv ta'lim orqali ta'lim tizimida farqlilikni qabul qilish va hurmat qilish tamoyillari asosida, barcha o'quvchilar o'rganish jarayonida teng ishtirok etishi ta'minlanadi. Shuningdek, bu yondashuv zamonaviy jamiyatning ko'p qirrali va xilma-xil talablariga javob beruvchi pedagogik mexanizmlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik yondashuvlar inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi, chunki ular o'quvchilarning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olishga asoslangan. Turli ta'lim metodlari, xususan, differensiallashtirilgan o'qitish, interaktiv darslar va loyiha asosida o'qitish, o'quv muhitini har tomonlama inklyuziv qilishga yordam beradi. Bu yondashuvlar orqali har bir o'quvchi o'z qobiliyati va o'rganish uslubiga mos keladigan ta'lim shaklini topadi, natijada ta'lim jarayoni yanada samarali va inkluziv bo'ladi. Shuning uchun pedagogik yondashuvlar inklyuziv ta'lim tizimining tub tamalidir va ta'lim sifatini oshirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Ushbu maqolaning maqsadi pedagogik yondashuvlar asosida inklyuziv ta'limni amalga oshirish mexanizmlarini aniqlash va tahlil qilishdir. Tadqiqot doirasida inklyuziv ta'lim kontseptsiyasi, uning nazariy asoslari hamda amaliyotda qo'llanilish usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada inklyuziv ta'lim jarayonlarini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun talab etiladigan pedagogik strategiyalar, metodlar

hamda ularning maktab va sinf darajasidagi tatbiqi tahlil qilinadi. Bu orqali ta'lim sohasidagi ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillarini amalga oshirishda inklyuziv yondashuvlarning o'rni va ahamiyati yoritiladi.

Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda pedagogik yondashuvlar muhim o'rin tutadi va bu sohada mavjud adabiyotlar keng ko'lamlı nazariyalar hamda amaliy modellarni o'z ichiga oladi. Inclusive education konsepsiyasining asosiy

nazariyalaridan biri — Vygotskiyning ijtimoiy konstruksionistik nazariyasi bo'lib, u o'quvchilarning o'zaro muloqot va hamkorlik orqali bilim olish jarayonini ta'kidlaydi. Shuningdek, Universal Design for Learning (UDL) modeli o'quv materiallarini va baholash usullarini har xil imkoniyatlarga ega bolalarga moslashtirish orqali ta'lim sifatini oshirishga yo'naltirilgan. O'rganilgan adabiyotlarda, shuningdek, differentiatsiyalangan ta'lim strategiyalari va individual o'quv rejalari (Individualized Education Programs, IEP) ni yaratishning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqotlar shuni isbotlaydiki, bu pedagogik yondashuvlar nafaqat nogironligi bo'lgan talabalar, balki barcha o'quvchilar uchun yanada moslashuvchan, qo'llab-quvvatlovchi ta'lim makonini yaratadi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limning samaradorligini ta'minlash uchun o'qituvchilarning malakasini oshirish va hamkorlikdagi pedagogik amaliyotlar muhim ekani qayd etilgan.

Pedagogik yondashuvlar inklyuziv ta'lim jarayonida o'z o'rniga ega bo'lib, ularning har biri turli o'quvchilar uchun noyob imkoniyatlar va cheklovlarni taqdim etadi. Masalan, differensial o'qitish yondashuvi o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'quv jarayonini moslashtiradi, bu esa ko'pchilik uchun o'quv samaradorligini oshirishda ijobiy ta'sir ko'rsatgani ko'rsatilgan. Shu bilan birga, Universal Dizayn ta'lim (UDT) tamoyillari talabalarning xilma-xilligini qamrab oluvchi muhit yaratishga yordam beradi, ammo ba'zi tadqiqotlarda UDTning barcha o'quvchilar uchun samarali bo'lishi uchun qo'shimcha resurslar va o'qituvchi tayyorgarligi zarurligi ta'kidlangan. Kritik pedagogika esa o'quvchilarda ijtimoiy adolat va tenglik tushunchalarini rivojlantiradi, lekin amaliyotda uning qo'llanilishi murakkab bo'lib, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi dinamikani o'zgartirishni talab qiladi. Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu yondashuvlar inklyuziv muhitda o'quvchilarning o'zaro hurmat, qobiliyatlari va motivatsiyasini oshirishga yordam beradi, biroq ularning muvaffaqiyati ko'p jihatdan maktablarning moddiy- texnik bazasi va o'qituvchi malakasiga bog'liq. Shu sababli, inklyuziv ta'limni

samarali amalga oshirish uchun pedagogik yondashuvlarni muvofiqlashtirish va har bir sinf sharoitiga moslashtirish zaruriyatini ta'kidlash mumkin.

Pedagogik yondashuvlarni inklyuziv ta'limda samarali qo'llashni ta'minlovchi kontekstual omillarni o'rganish, ta'lim jarayonining muvaffaqiyatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tahlil qilingan adabiyotlarda madaniy, ijtimoiy va institutsional dinamikalar inklyuziv pedagogikaning samaradorligini belgilovchi asosiy omillar

sifatida ko'rsatilib, ularning o'zaro ta'sirida o'quvchilarning individual ehtiyojlari va o'rganish sharoitlari to'liq inobatga olinishi ta'kidlangan. Madaniy omil sifatida o'quvchilarning turli madaniy va tiliy fondi pedagogik strategiyalarni moslashtirish va diversifikatsiya qilish zarurligini bildiradi. Ijtimoiy jihatdan esa, oila, jamiyat va maktab hamjamiyati o'rtasidagi hamkorlik va qo'llab-quvvatlash tizimlari inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi asosiy omillardan biri sifatida qayd etilgan. Shuningdek, institutsional darajada ta'lim tizimidagi siyosat, resurslar va muhit qanday tashkil etilishiga qarab pedagogik yondashuvlar samaradorligi oshishi yoki kamayishi mumkin. Bu omillar o'quvchilarning individual rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratish hamda inklyuziv ta'lim prinsiplari asosida kompleks yondashuvlarni tatbiq etish muhimligini ko'rsatadi.

Differentsiyalashgan ta'lim: Ta'lim jarayonida o'quvchilarning individual qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan turli o'quv usullarini qo'llash. Bu yondashuv o'quvchilarning turlicha o'rganish tarziga mos ravishda dars materiallarini va faoliyatlarini farqlashni nazarda tutadi.

Ta'lim uchun Universal Dizayn: Ta'lim muhitini barcha o'quvchilar uchun, shu jumladan maxsus ehtiyojlari bo'lganlar uchun ham, mavjud qiyinchiliklarsiz, moslashuvchan va kirishimli qilishga qaratilgan ramka. UDL o'quv jarayonida ko'p turlik taqdimot, ifoda va ishtirok usullarini ta'minlaydi.

Hamkorlikda ta'lim berish: Ikki yoki undan ortiq o'qituvchilar yoki mutaxassislar tomonidan birgalikda o'quv jarayonini rejalashtirish va olib borish.

Bu yondashuvda har kimning o'zining soha bilimlari va metodikalari qo'shib, inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

To'siqlarsiz ta'lim muhitlari: Barcha o'quvchilar uchun, xususan inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash maqsadida jismoniy, axborot va kommunikatsion to'siqlardan holi bo'lgan maktab va o'quv joylari. Bunday muhitlar o'quvchilarning to'liq ishtirokini ta'minlash uchun moslashtirilgan infratuzilmaga ega.

Pedagogik yondashuvlar asosida inklyuziv ta'limni amalga oshirish mexanizmlariga oid mavjud tadqiqotlar ko'plab muhim jihatlarni yoritgan bo'lsa-da, hali ham ayrim sohalarida bilim va amaliyotda muhim bo'shliqlar mavjud. Avvalo, inklyuziv ta'limni samarali integratsiyalashda pedagoglarning tayyorgarligi va metodik qo'llanmalar yetarliligi masalalari etarlicha o'rganilmagan. Shuningdek, turli millat, ijtimoiy va madaniy sharoitlarda inklyuziv ta'limning moslashuvi va uning ta'lim sifatiga ta'siri bo'yicha aniq empiric ma'lumotlar kam. Bundan tashqari, ta'lim muassasalarida inklyuziv yondashuvlarni amaliyotga joriy etishda o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularni qondirishda samarali o'rganish strategiyalari yetishmaydi. Shu nuqtai nazardan, keyingi tadqiqotlarda pedagogik mexanizmlarning turli pedagogik sharoitlarda sinovdan o'tkazilishi, shuningdek, o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalarning fikr-mulohazalari asosida moslashtirilgan qo'llanmalar

ishlab chiqilishi zarur. Bunday yondashuvlar inklyuziv ta'limning sifatini oshirish va uning barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqotda inklyuziv ta'limni pedagogik yondashuvlar asosida amalga oshirish mexanizmlarini o'rganish uchun aralash tadqiqot metodologiyasi qo'llanildi. Bu yondashuv sifat va sonli metodlarni birlashtirishga imkon beradi, shuning uchun ta'lim jarayonidagi murakkab va ko'p qirralik muammolarni aniqroq tahlil qilish va tushunishda samarali hisoblanadi. Sifatli metodlar orqali pedagogik yondashuvlarning amaliyotda qanday qo'llanilishi va ularning ta'lim sifatiga ta'siri chuqurroq o'rganilib, ishtirokchilarning fikr va tajribalari to'plandi. Shu bilan birga, sonli usullar yordamida olingan ma'lumotlar statistik tahlil qilindi, bu esa inklyuziv ta'lim mexanizmlarining samaradorligini obektiv baholash imkonini berdi. Aralash metodologiyaning qo'llanilishi tadqiqot mavzusining murakkabligini hisobga olib, inklyuziv ta'limni amalga oshirishdagi jarayonlarni har tomonlama yoritishga imkon yaratdi va natijalarning ishonchliligini oshirdi.

Tadqiqotda ma'lumotlarni yig'ish uchun turli xil metodlardan foydalanilgan, ular xususan inklyuziv ta'lim va pedagogik yondashuvlar haqida kerakli va to'liq axborotni olishga qaratilgan. Avvalo, so'rovnomalar o'tkazilib, pedagogik strategiyalar va inklyuziv ta'lim uslublariga oid keng qamrovli ma'lumotlar to'plandi. Bu so'rovnomalar ishtirokchilarning fikr-mulohazalarini va amaliy tajribalarini o'z ichiga oldi. Shuningdek, intervyular orqali o'qituvchilar, mutaxassislar va ota-onalarning shaxsiy qarashlari va kuzatuvchanliklari o'rganildi, bu esa inklyuziv ta'limdagi amaliy muammolar va yutuqlarni chuqurroq anglash imkonini berdi. Kuzatuv usullari yordamida esa ta'lim jarayonida pedagogik yondashuvlarning amaliy qo'llanilishi va ularning samaradorligi tahlil qilindi. Bundan tashqari, hujjatlarni tahlil qilish metodi qo'llanilib, ta'lim sohasidagi rasmiy hujjatlar, dasturlar va metodik qo'llanmalar o'rganildi. Ushbu metodlar birgalikda qo'llanilishi orqali, tadqiqot pedagogik yondashuvlar va inklyuziv ta'limning samarali mexanizmlarini aniqlash hamda amaliyotda qo'llanilishiga oid to'liq va ishonchli ma'lumotlar bazasini yaratishga qaratildi.

Ushbu tadqiqotda inklyuziv ta'limni amalga oshirish mexanizmlarini o'rganishda namunalar tanlash jarayoni diqqat bilan rejalashtirilgan. Ishtirokchilar sifatida o'qituvchilar, o'quvchilar va boshqaruvchilar tanlangan bo'lib, ularning har biri tadqiqot maqsadlariga muvofiq ravishda inklyuziv yondashuvlarni amalda qo'llashdagi o'rnini aks ettiradi. Namuna tanlashda qatnashchilarning vakillik darajasini ta'minlash uchun ko'p bosqichli tasodifiy tanlash usuli qo'llanilgan, bunda har bir guruhdagi ishtirokchilar turli hududlardan va o'quv muassasalaridan tanlab olingan. Bu usul tadqiqotning inklyuzivlik bilan bog'liq savollariga keng qamrovli va ishonchli javoblar olishga yordam beradi. Shuningdek, ishtirokchilarning yosh, tajriba va ijtimoiy-iqtisodiy holatlari kabi atributlari ham hisobga olingan, bu esa topilmalarining tahlilida

yanada aniq va mazmunli xulosalar chiqarishga imkon beradi.

Yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilish jarayonida, inklyuziv pedagogik mexanizmlarni chuqur anglash uchun sifatli va miqdoriy metodologiyalardan foydalaniladi. Sifatli ma'lumotlar tahlilida kodlash strategiyalari, masalan, mavzu asosida kodlash va kontent tahlili qo'llaniladi, bu orqali ishtirokchilarning fikr va tajribalari tizimli ravishda guruhlanadi va ularning asosiy tushunchalari aniqlanadi. Miqdoriy tahlilda esa statistik usullar qo'llanilib, olingan ma'lumotlarning ishonchliligi va ahamiyati baholanadi, xususan, deskriptiv statistika, korrelyatsiya tahlili va regressiya modellaridan foydalaniladi. Ular inklyuziv pedagogik usullar samaradorligini raqamli tarzda ko'rsatadi va ta'lim jarayonidagi o'zgarishlarni aniqlashga yordam beradi. Bu tahlil usullari orqali, inklyuziv ta'limning amaliy mexanizmlari haqida aniq va tushunarli xulosalar chiqariladi, shuningdek, ta'limda samarali strategiyalar ishlab chiqilishi uchun ma'lumotlar bazasi yaratilib, kelgusida qo'llanilishi mumkin bo'lgan takliflar tayyorlanadi.

Ishonchlilik: Tadqiqot natijalarining doimiy va takrorlanuvchan bo'lishi darajasi; ya'ni, xuddi shu sharoitlarda takrorlangan tadqiqotlarda o'xshash natijalar olinishi. Inklyuziv ta'limni amalga oshirish mexanizmlarini o'rganishda ishonchlilik tadqiqot natijalarining barqarorligini ta'minlash uchun muhimdir.

Haqiqiylik: Tadqiqotda o'lganayotgan tushunchalar va jarayonlarga haqiqiy va to'g'ri baho berilish darajasi. Inklyuziv ta'limni tadqiq qilishda haqiqiylik, olingan natijalar va xulosa loyihalangan maqsad va savollarga mos kelishini ta'minlash uchun zarur.

Triangulyatsiya: Tadqiqotda biror fenomenni turli manbalar, metodlar yoki nazariy yondashuvlar orqali bir necha jihatdan o'rganish usuli. Bu yondashuv inklyuziv ta'limni amalga oshirish mexanizmlarining murakkabligini yaxshiroq tushunish va natijalarni yanada ishonchli qilish uchun qo'llaniladi.

Etik ko'rsatmalar: Tadqiqot jarayonida ishtirokchilar huquqlari, maxfiyligi, roziligi va zarar ko'rmasligi kabi axloqiy tamoyillarni ta'minlash. Inklyuziv ta'limni o'rganishda etik tamoyillarga rioya qilish, tadqiqotning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi va ishtirokchilar xavfsizligini kafolatlaydi.

XULOSA

Pedagogik yondashuvlar asosida inklyuziv ta'limni amalga oshirish mexanizmlarini tahlil qilish natijasida, ta'lim jarayonida har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olish, moslashuvchan va interaktiv metodlarni qo'llash muhimligi aniqlandi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'limda muvaffaqiyatga erishish uchun o'qituvchilarning doimiy malaka oshirishlari, o'quvchilar va ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qilishlari zarur. Shuningdek, ta'lim muassasalarida ijtimoiy-madaniy muhitni qo'llab-quvvatlash va resurslarni teng taqsimlash ta'lim jarayonining samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardandir. Ushbu yondashuvlar inklyuziv

ta'limni yanada inklyuziv va sifatli qilishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limni amalga oshirishda pedagogik yondashuvlarning amaliy natijalari muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar nafaqat har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlarini inobatga olishga imkon beradi, balki ta'lim jarayonini yanada adolatli va teng huquqli qiladi. Amaliyotda qo'llanilganda, pedagogik strategiyalar o'quvchilarning ijtimoiy va akademik faolligini oshiradi, bu esa o'z navbatida, ta'lim sifatini yaxshilaydi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni amalga oshirishda mavjud bo'lgan qiyinchiliklar, xususan, o'qituvchilarning maxsus tayyorgarligi yetishmasligi va moddiy-texnik baza cheklovlari ham e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Shunday qilib, pedagogik yondashuvlarning samaradorligini oshirish uchun doimiy malaka oshirish va resurslarni kengaytirish zarur.

Inklyuziv ta'lim adolatli va teng huquqli o'quv muhitini yaratishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, barcha o'quvchilarning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olishga imkon beradi. Bu yondashuv ta'lim jarayonida barcha o'quvchilarni faol jalb etish, ularning ijtimoiy va intellektual rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, inklyuziv ta'lim masalalarida barqaror pedagogik innovatsiyalar va doimiy moslashuv zarur bo'lib, bu o'qituvchilarga yangi metod va yondashuvlarni qo'llash orqali ta'lim sifatini oshirish imkonini beradi. Shu tariqa, inklyuziv ta'lim nafaqat ta'lim sohasida, balki butun jamiyatda tenglik va hurmat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi, bu ta'lim tizimining yanada adolatli va samarali bo'lishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Ergashev, Z. T., & Islomova, M. I. (2019). Inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlar va metodologiyalar. Toshkent: Ilm-ziyo.

Qodirov, B. A. (2020). Inklyuziv ta'lim tizimida pedagogik mehanizmlar. O'qituvchi ilmiy jurnali, 3(5), 45-52.

Sultonova, N. I. (2018). Inklyuziv ta'limda individual yondashuvning ahamiyati. Pedagogika va psixologiya, 2, 23-28.

Toshboyeva, M. J. (2021). Inklyuziv ta'limda ta'lim jarayonini tashkil etish usullari. Toshkent: Fan va texnologiya.

Ochilov, S. R. (2017). Maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limning pedagogik asoslari. Jurnal «Yoshlar ovozi», 4, 59-64.

Davronova, L. H. (2022). Inklyuziv ta'limda pedagogik yondashuvlarning samaradorligi. O'zbek ta'limi, 1(10), 10-17.

Xudoyberganov, A. K. (2019). Pedagogik texnologiyalar va inklyuziv ta'lim: nazariy va amaliy jihatlar. Samarqand: Sharq nashriyoti.

Islomova, G. F. (2020). Inklyuziv ta'limda pedagogik innovatsiyalar. Toshkent: Universitet nashriyoti.

O'zbekiston Respublikasining Inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha Milliy dasturi (2021-2025). Toshkent: Ta'lim vazirligi.

Abdullayeva, S. B. (2018). Inklyuziv ta'lim tizimida pedagogik yondashuv: metodologik asoslar. Toshkent pedagogika ilmiy jurnali, 3, 35-42.